

ТЕЛЕОЛОГІЯ ОСОБИСТОСТІ З ПОГЛЯДУ СИНЕРГЕТИКИ

Карпенко З.С.

*ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника», м. Івано-Франківськ*

Методологічний принцип телеологізму (доцільності) асоціюється з одним із різновидів причин, виділених ще Арістотелем, – цільовою причиною – і зазвичай трактується як модус принципу детермінізму. Водночас інтегративна, системотвірна сутність конструкту «особистість» серед інших іпостасей людського буття сьогодні вимагає не стільки класичного тлумачення телеології особистості, скільки опори на новітні здобутки філософії науки, здатні пролити світло на механізм появи і самопідтримки цільового стану особистості як інтегрального суб'єкта своїх висхідних (прогресивних, еволюційних) біо-психо-соціо-культурно-духовних сходжень чи нисхідних (регресивних, інволюційних) трансформацій.

Дослідження сучасної синергетики і теорії систем (А. Баблоянц, Г. Ніколіс, І. Пригожин, І. Стенгерс, Г. Хакен та ін.) переконливо доводять можливість і закономірність появи структурних новоутворень вищого рівня організації матерії в єдності всіх її атрибутів (простору, часу, руху, енергії та інформації) у відкритих неврівноважених середовищах. При цьому стохастичний характер детермінізму не скасовує телеологічного вектору змін: критично інтенсивний потік випадкових флуктуацій зупиняється високим порогом біфуркаційного переходу, за яким стоїть вплив сильнішого атрактора, що стає системотвірним чинником більш складного рівня організації вихідної структури.

Екстраполюючи ці положення на феномен особистості, відзначаємо ключову роль атрибуту «рух», що стягує воедино енерго-інформаційний хронотоп самоперетворень людини. Тут «рух», особистість як самодетермінований процес і центр (субстрат, за В.А. Ганzenом) саморозвитку є тією мезоструктурою, що забезпечує ціннісно-смысловий (телеологічний) резонанс між мікроструктурним та макроструктурним рівнями людського існування. Відтак аксіопсихічні феномени особистості виступають тими атрактивними фільтрами, які забезпечують злагоджену роботу смисло-цільового переживання по гармонізації феноменологічного простору особистості в усіх його сегментах та іпостасях. За цією логікою, саме медіативна функція особистості сприяє утриманню телеологізму в якості провідного онтологічного принципу власне людського способу існування. З іншого боку, наявний і зворотний, відцентровий вплив особистості по типу дисипації на парціальні втілення людського потенціалу.